

EL MONTSENY
DESAPAREGUT

THOMAS (ED.) / IEFC - Fons THOMAS

Andreu Pujol Mas

EL MONTSENY DESAPAREGUT

 efadós®

EL MONTSENY DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer 2022

© dels textos: Andreu Pujol Mas

© del pròleg: Lluís Gendrau i Julià

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torrenteres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Amb el suport de:

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

Josep M. Co de Triola / AFCEC - Fons Josep M. Co de Triola

Acrònims:

ACO (Arxiu Comarcal d'Osona)
AFT (Arxiu Fotogràfic de Taradell)
AFCEC (Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)
AHMA (Arxiu Històric Municipal d'Arbúcies)
AISC (Arxiu d'Imatges de San Celoni)
AMLLV (Arxiu Municipal de Llinars del Vallès)
AMSHS (Arxiu Municipal de Sant Hilari Sacalm)
IEFC (Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya)
MATBC (Museu-Arxiu Tomàs Balbey de Cardedeu)

ISBN 978-84-19239-05-1

DL B-3957-2022

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

PRÒLEG Pàg. 6

El Montseny, el meu petit país

INTRODUCCIÓ Pàg. 8

El Montseny, el paradís proper

EL BAIX MONTSENY Pàg. 12

Entre el Montseny

i el Montnegre

Arbúcies Pàg. 14

Breda Pàg. 36

Sant Feliu

de Buixalleu Pàg. 64

Hostalric Pàg. 66

Riells i Viabrea Pàg. 86

Gualba Pàg. 88

Sant Celoni Pàg. 90

Campins Pàg. 104

Fogars de Montclús Pàg. 106

Montseny Pàg. 112

Sant Esteve

de Palautordera Pàg. 116

Santa Maria

de Palautordera Pàg. 122

Vallgorguina Pàg. 130

Vilalba Sasserra Pàg. 133

Llinars del Vallès Pàg. 134

Sant Antoni

de Vilamajor Pàg. 152

Sant Pere

de Vilamajor Pàg. 160

Cardedeu Pàg. 164

LA VALL DEL CONGOST Pàg. 180

Entre el Montseny

i els Cingles de Bertí

Cànoves i Samalús Pàg. 182

La Garriga Pàg. 184

Figaró-Montmany Pàg. 208

Tagamanent Pàg. 220

Aiguafreda Pàg. 228

OSONA

I LES GUILLERIES Pàg. 236

**La cara nord
del Montseny**

Balenyà Pàg. 238

Tona Pàg. 242

Taradell Pàg. 266

Seva Pàg. 302

El Brull Pàg. 306

Viladrau Pàg. 308

Espinelves Pàg. 332

Sant Hilari Sacalm Pàg. 334

ÍNDEX ALFABÈTIC Pàg. 372

Pròleg

MONTSENY, EL MEU PETIT PAÍS

Lluís Gendrau i Julià, periodista

«El Montseny és el ressò de les aigües, l'aire, la llum, la pau, el silenci i la llibertat, Tabor de Catalunya», escrivia mossèn Pere Ribot el 7 d'agost del 1976 en una precisa dedicatòria manuscrita al seu llibre *El Montseny*, il·lustrat amb les extraordinàries imatges del fotògraf empordanès Raimon Camprubí, un acurat treball, publicat per Edicions Destino un any abans, que durant molt temps ha esdevingut la bíblia d'un espai protegit actualment com a Parc Natural i Reserva de la Biosfera. Des de Riells, el poeta, capellà i ànima del Montseny va convertir la seva petita parròquia en refugi per als fidels però també en empara per als anhels polítics, culturals i nacionals.

Del Vallès Oriental fins a la Selva i Osona, el massís coronat pel Turó de l'Home és un tresor vegetal, com va

detallar i catalogar l'excursionista i escriptor barceloní Artur Osona, i, al mateix temps, s'ha alçat en combat de la llum a la muntanya d'ametistes, com el va descriure el poeta noucentista olotí Guerau de Liost: «Muntanya graciosa fora mida que de fondals, collades i carenes t'arrees doctament i presumida! [...] Els glops de marinada pentines i perfumes: així la terra nostra és orejat verger».

Amagatall de bandolers i revolucionaris, cau de misteris terrenals i celestials, aixopluc màgic de boscos i gorgs per a bruixes, remeieres i dones d'aigua, recer de contes, tradicions i llegendes populars, redós de masos, castells, esglésies i poblets, paisatge al plat de saboroses receptes heretades de generació en generació, catau d'animalons mítics cuejants, llops i senglars, soplug d'homenots,

ratafiaires, bosquetans, estiuejants i passavolants..., el Montseny és l'indret natural més estimat i visitat pels catalans. Abric d'inspiració i atracció humana i espiritual, tal com han versat literats i artistes, les viles montsenyenes dibuixen un temps d'ahir que continua vigent, curull de valors mil·lenaris com descriuen les imatges d'aquest recull històric de territoris i costums que manté unes pràctiques ben arrelades i mai arranades.

Lluny de ser inalterable, l'aire del Montseny es muda cada estació en una gamma de colors, ventall d'olors i somnis captivadors, de la primera nevada que cobreix el cim de les Agudes als rogençs tardorals tocats pels bolets, dels castanyers, fagedes, avets i aulets que teixeixen la vegetació d'una catifa verge i perenne a les fonts que brollen de les entranyes secretes els estius més calorosos. Territori de pas, punt de trobada, niu de vida, el Montseny recull l'essència forjada per les sàvies nissagues que l'han cultivat i formen part de la seva topografia, i pels nous habitants que l'han assimilat. I, per fi, tots plegats l'hem sabut preservar i mostrar amb orgull com el nostre petit país.

JOSEP M. CO DE TRIOLA / AFCEC - Fons JOSEP M. CO DE TRIOLA

Introducció

EL MONTSENY, EL PARADÍS PROPER

Andreu Pujol Mas, historiador

El massís del Montseny es caracteritza per la seva rica varietat en fauna i flora. La seva proximitat al Mediterrani, combinada amb una marcada altura, fa que en una poca distància geogràfica s'hi trobin diversos climes que generen paisatges molt diversos, gairebé contradictoris: del bosc mediterrani de suro i pi fins al faig i a l'abet, passant pel castanyer i acabant pels prats ben nus.

La seva relativa proximitat a les grans ciutats del país ha fet que captés l'atenció dels urbanites esdevenint un

indret inspirador per a artistes i literats, una descoberta primerenca d'excursionistes i esportistes, i ombra de grans nuclis d'estiueig per a gent de casa bona.

Al mateix temps, la muntanya ha tingut una vida autòctona més reposada, arrelada a la terra, sovint confraternitzant amb la penúria. Antics oficis lligats al bosc, la principal font de riquesa d'aquest territori durant segles, van desaparèixer amb el segle xx. En el millor dels casos han quedat reduïts a una escenificació folklòrica per instruir les noves generacions. Diuen els entesos que al Montseny ara hi ha més arbres que mai perquè hi ha menys pagesos i bosquerols.

A. T. V. — 1471 - S. HILARI SACALM
Fornas Campèstres - Cohent carbó

EL CARBONEIG

A la pàgina anterior, un carboner de Sant Hilari Sacalm sobre una carbonera fumejant. La substitució del carbó per altres combustibles fòssils com ara el gas o el petroli va fer recular aquest ofici fins a la seva pràctica desaparició a mitjan segle xx.

TRANSPORT DE LLENYA

En primer terme, un carro carregat de troncs. El bosc era una de les principals fonts de riquesa del Montseny. Avui dia, els boscos són més grans i més densos que anys enrere. Al fons de la imatge es veu el poble de Breda amb el seu imponent campanar romànic i l'església gòtica.

MANUEL GENOVART I BOIXET / AFCEC - Fons MANUEL GENOVART I BOIXET

A les seves valls, els petits pobles han crescut fins a unes dimensions abans insospitades, molts d'ells fortament industrialitzats. Paral·lelament, s'ha anat prenent consciència del valor d'aquest paisatge. El que antigament era només l'escenari quotidià per a feixugues existències, avui és protegit com a parc natural i reconegut mundialment com a Reserva de la Biosfera. L'admiració que encara continua despertant és també una de les seves principals amenaces: l'afluència massiva, descontrolada, ara que tots podem ser turistes. Però, sobretot, cal patir per si el canvi climàtic altera els seus fràgils equilibris.

Montseny, literalment, vol dir «muntanya del senyal». És visible des d'una bona part del país i mar enllà. Va deixar escrit mossèn Cinto Verdaguer que era «el front de Catalunya». En un altre text s'hi referia com «el cor» de la nació. El poeta mossèn Pere Ribot l'anomenava *el Mont Tabor de Catalunya*, comparant-lo amb

aquell paratge sagrat per als jueus on, diuen les Escriptures, es va produir la transfiguració de Jesús. Per a ells dos i per a molts altres, és un lloc amb una potent simbologia que transcendeix els seus límits geogràfics. Seny, senyal, símbol.

Però abans que hi arribessin homes de lletres, aquí ja hi circulaven tota mena d'històries de boca a orella. Les llegendes de bruixes, de dones d'aigua i de tota mena de personatges fantàstics ajudaven a donar sentit als misteris d'aquests paratges ombrívols, boirosos i boscosos.

En aquest recull d'imatges hi trobem tot això que hem anat apuntant: la vida diària de la gent d'aquesta terra, abans que la voràgine contemporània la transformés definitivament, i les primeres incursions de forasters buscant-hi aire pur, frescor, inspiració, salut i natura. Les dones d'aigua i les bruixes, malauradament, s'han amagat dels retratistes.

BENET FRIGOLA / FONTS RAMON REYERO PLA

EL BAIX MONTSENY

Entre el Montseny i el Montnegre

El Baix Montseny és el nom que rep la comarca natural que es forma entre el Montseny i el Montnegre. Amb capitalitat informal a Sant Celoni, s'estén aproximadament entre Cardedeu i Hostalric enfilant-se cap a Arbúcies i els pobles de la cara sud de la muntanya. Cada cop que a Catalunya s'ha debatut sobre la divisió comarcal, el Baix Montseny s'ha posat sobre la taula com una possible nova comarca. Els límits, és clar, són discutibles i mòbils en tant que és una realitat que no ha estat mai plasmada als mapes oficials. Aquest és un territori marcat parcialment pel curs de la Tordera, riu que neix a Sant Marçal i va a morir prop de Blanes. De punta a punta hi passen totes les infraestructures que hi pugui haver: l'autopista, el tren de rodalia, el tren de gran velocitat, gasoductes, fibra òptica i carreteres. És l'escapatòria lògica que queda entre les protuberàncies de la Serralada Litoral i la Prelitoral. Per això ja ve d'antic aquest tràfec de persones i mercaderies: ja passava per aquí mateix la via Augusta, després coneguda com a «camí ral» o «camí reial», lloc de pas ineludible per connectar la península Ibèrica amb Europa.

SANTIAGO CARRERAS / FONS RAMON CUBERTA

LA VALL D'ARBÚCIES

El poble d'Arbúcies està situat entre el Montseny i les Guilleries. El travessa la riera d'Arbúcies, que és un dels principals afluents de la Tordera, en la qual desemboca a l'altura d'Hostalric. El seu terme municipal és vastíssim i arriba fins al coll de Sant Marçal i el cim de les Agudes, la qual cosa suposa que, sota la jurisdicció d'un sol municipi, hi hagi una varietat de flora, fauna i clima molt àmplia. Actualment és una població molt industrialitzada, tot i que abans s'havia dedicat sobretot a l'aprofitament forestal, un sector que encara avui hi és força viu tot i que amb un pes econòmic molt menor al d'any enrere.